

Vážení čtenáři a přátelé, editoriały, které nacházíte v úvodu této přílohy, bývají věnovány číslům s určitým zaměřením, abychom ukázali, proč jsme se rozhodli právě tomu tématu věnovat. Tentokrát bychom se ale chtěli vrátit v čase.

V závěru loňského roku prožila naše společnost nečekaný a nepředvídatelný otřes z přítomnosti čirého zla mezi námi v podobě střelby na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Tato událost se přímo dotkla i velmi blízkých spolupracovníků

Živy, jejichž zásluhou je Živa taková, jak ji znáte. Chtěli bychom proto věnovat trvalou vzpomínku obětem této tragické pro-sincové události a vyjádřit podporu jejich rodinám.

Redakce Živy

Otakar Brázda

Jan Křtitel Boháč – profesor přírodovědy

Před třemi sty lety, 4. června 1724, se v Žinkovech v západních Čechách narodil Jan Křtitel Boháč, významný český přírodovědec z éry osvícenství. Jeho otec Bartoloměj Antonín Boháč byl správcem žinkovského panství, které patřilo hraběti Františku Václavu Vrthovi. Jan vystudoval jezuitské gymnázium v Klatovech a v listopadu 1740 se zapisuje v Praze na filozofická studia, jejichž absolvování bylo podmínkou pro přijetí na univerzitu.

Měsíc před jeho zápisem nastoupila vláda Marie Terezie a krátce nato vypukla válka s Pruskem a jeho spojenci. Následujícího roku maršál de Saxe dobyl Prahu a 26. listopadu 1741 město obsadila francouzská a bavorská vojska. Několik dní poté (9. prosince) se Karel Albert Bavorský prohlásil českým králem jako Karel III. České korunovační klenoty byly ve Vídni, a tak v chrámu svatého Víta pouze 9. prosince Karlovi holdovali čeští stavové. Také univerzita krále požádala, aby potvrdil její privilegia. Vláda tohoto vzdorokrále skončila 12. června 1743. Když se vlády opět ujala Marie Terezie, pro holdující aristokraty i pro univerzitu nastalo nepříjemné období. Léta Boháčových filozofických studií byla tedy dobou značně neklidnou.

Po absolvování filozofie se Boháč rozhoduje pro medicínu. Na pražské lékařské fakultě byl imatrikulován 11. října 1743. Ve svém spisku věnovaném historii ústavů pražské lékařské fakulty profesor porodnictví Antonín Jungmann (1775–1854) píše, že v 18. století studenti lékařství prokazovali své vědomosti nejen zkouškami, ale také v disputacích. Podkladem pro disputace byly písemné práce zvané disertace. První cvičnou disputaci mohli studenti konat po absolvování anatomických a botanických přednášek. Druhou disputaci po ukončení všech teoretických a úvodních terapeutických přednášek. Třetí disertace uzavírala studium. Cvičné disertace byly jen vzácně tištěny. Zachovaly se výjimečně, někdy pouze na jednom listě papíru. Proto také tyto dvě první cvičné disertace byly nazývány dissertatiunculi – malé disertace.

1 Jan Křtitel Boháč (1724–1768). Portrét vznikl po jeho promoci v r. 1751.

První disertaci vypracoval Jan Křtitel Boháč v r. 1745 pod názvem *De partibus machinae humanae similaribus* (O podobných částech lidského mechanismu), druhou rok poté, s titulem *De doloribus* (O bolestech). Boháč bolest popisuje jako nepříznivý stav mysli, vzniklý takovým napětím nervového vlákna, které hrozí jeho přerušením. Obhajobě předsedal jeho profesor Jan Antonín Scrinici (1697–1773), který napsal k této práci předmluvu. V té zdůrazňuje, že Boháč zpracoval disertaci sice na jeho příkaz, ale bez jeho či jakékoli

jiné pomoci. S potěšením konstatuje, že se autor neoddává různým fantastickým domněnkám, ale vychází ze solidních principů velkého vědce Hermana Boerhaava, a to ne tak, že by přísahal na mistrova slova, ale přejímá je, jen pokud jsou v soulahu s rozumem a skutečností. Závěrem vyzdvihuje význam disertací, protože jimi jsou studenti nuceni studovat knihy, a tak se učí, aby sami mohli v budoucnu knihy psát. Tím bude věda pokračovat a medicína nebude jen povolání k získání obživy. Končí citátem evangelia svatého Jana: „Dal jsem vám příklad; jako já jsem činil, tak číňte i vy“.

Ve Scrinicioho předmluvě je zmíněn holandský lékař H. Boerhaave (1668–1738), profesor na lékařské fakultě v Leydenu, kde vedle medicíny přednášel i chemii a fyziku. Představoval jednu z nejvýznamnějších osobností medicíny 18. století. Byl srovnáván s Galénem a Hippokratem, jeho publikace shrnující poznatky z medicíny a klasifikaci nemocí měly vliv na způsob výuky lékařství a organizaci zdravotnictví v tehdejší Evropě. Univerzita v Leydenu se stala centrem moderní medicíny.

Po obhajobě své disertace Jan Křtitel Boháč odjíždí koncem r. 1746 do ciziny. Mecenášem pro jeho cesty po evropských univerzitách byl v úvodu zmíněný hrabě František Václav Vrtha. Nejprve zamířil do Itálie, kde navštívil Benátky a pak postupně Padovu, Bolognu, Řím a Neapol. V Benátkách ho zaujaly pokusy o možnostech využití elektřiny pro léčení některých chorob pohybového ústrojí. A také se zajímal o mořskou faunu, zejména „mořské hrozný“. Ty zkoumal již Aristoteles a označil je jako vajíčka sépií. Boháč později prokázal, že jde o vajíčka olihně. Z Itálie odjíždí do Francie, aby navštívil slavnou lékařskou fakultu v Montpellier. I tam poznává experimenty o využití elektřiny jako léčebného prostředku. Nemohl pomínout ani Paříž, následuje Londýn a studijní cesty končí v Nizozemí. Do Prahy se vrátil po bezmála čtyřech letech r. 1750. Medicínu ukončil v r. 1751 obhajobou disertace *De utilitate electricationis in arte medica seu in curandis morbis*, v českém překladu *O užitečnosti elektrizace v umění lékařském aneb v léčení nemocí* (obr. 2).

Disertace popisuje působení elektřiny na rostliny i živočichy. Zjistil, že elektřina urychluje klíčení hořčičných semen – v sadbě vystavené elektrickému proudu vyklíčila všechna semena, zatímco v kontrolní sadbě jen tři. Studoval vliv elektřiny i na malé savce (kořata, štěňata, obr. 3) a malé ptáky (vrabce, holuby, pěnkavy), neboť věřil, že bude možno ji použít u lidí k léčbě poruch hybnosti. Zajímavá a přínosná